

תקצירים

בנימין גזונדהייט

מצרה לרווחה – פרשנות הקשרית באוסף מזמורים כ"ה-ל"ד

'הפרשנות ההקשרית' היא גישה מדעית חדשה המזהה מסרים בספר תהילים מתוך התבוננות בסמיכות בין פרקים ובמבנה של אוספי המזמורים ושל הספר כולו. המאמר מדגים את השיטה באוסף המזמורים כ"ה-ל"ד, שבנוי במבנה קונצנטרי: מזמורים כ"ה ול"ד דומים מבחינה עניינית ולשונית ומהווים מסגרת ספרותית ותוכנית לאוסף כולו, הערוך בסימן 'מצרה לרווחה'. במזמור כ"ט שבמרכז היחידה קיימת סימטריה פנימית – המשורר פונה לה' וזוכה לברכתו מ'היכל ה'!. לפניו מופיעים מזמורים כ"ו-כ"ח, המתארים את החיפוש ואת הדרך לקראת מפגש זה, ולאחריו מופיעים מזמורים ל'-ל"ג, המתארים את הברכה שיוצאת ממפגש זה וכוללים מקבילות ענייניות ולשוניות לפרקים העוסקים בחיפוש שקדם לו. מקבילות ענייניות ולשוניות לאורך המזמורים הסמוכים יוצרות סיפור (narrative) ספרותי ודתי לאורך כל האוסף.

נאוה כהן

תהילים צ"ב – מבנה ומשמעות

מזמור צ"ב עוסק בשאלת הצדק האלוהי. עיון ברצף הרעיוני של המזמור מעלה קושי: בעל המזמור פותח בשבח ההודאה לה' (ב-ד), ובשבח מעשי ה' ועומק מחשבותיו (ה-ז). חלקו העיקרי של המזמור כולל פסוקי הגות ומחשבה בסוגיית הגמול. בעל המזמור מתאר את כמישתם הסופית של הרשעים (ח-י) אל מול פריחתם של הצדיקים (יג-טו), וחותרם באמירה המבטאת את צדקת ה' (טז). במרכזם של פסוקי ההגות, בקטע שבין תיאור הרשעים לתיאור הצדיקים, מופיעים שני פסוקים המתארים את הצלתו הנסית של בעל המזמור מידי אויביו (יא-יב). לשם מה בחר בעל המזמור לשבץ במרכזם של פסוקי ההגות שיר הלל אישי על הצלתו מיד אויביו? המאמר מציע קריאה אשר תחשוף ארבעה צירי ניגוד השוזרים את שלל הדימויים והתיאורים המופיעים במזמור. קריאה זו תצביע על הקשר ההדוק בין שיר ההלל האישי ובין סוגיית הצדק האלוהי ותבהיר את תפקידם הספרותי המרכזי במזמור זה.

מרים וייטמן

הדי פרשנותו של רבי יהודה החסיד בכתבי תלמידיו – המשך מול צמצום

הדפסת ספר פירושי התורה של רבי יהודה החסיד בשנת תשל"ה גרמה לסערה ולקריאה להחרים את הספר או לצנזרו, משום שנאמר בו שכמה מפסוקי התורה נכתבו על ידי יהושע או על ידי אנשי כנסת הגדולה. הטענה הייתה שפירושים אלו זויפו

והוכנסו לתוך פירושי רבי יהודה החסיד כדי להטעות ולהכשיל את הקוראים. לאחר ניתוח מפורט של הפירושים השנויים במחלוקת ושל מאפייני המחלוקת, מתייחס המאמר לנושא מזווית אחרת ובודק האומנם הייתה פרשנות זו חריגה בתקופתו של רבי יהודה החסיד. ואכן, נמצאים הדים לפרשנות זו גם בקרב תלמידיו וממשיכי תורתו של רבי יהודה החסיד באשכנז. ממצא זה מערער במידה רבה את החשד שפירושו אלו של רבי יהודה החסיד אינם מקוריים. בחלקו האחרון של המאמר מוצעים כמה כיוונים ליישוב פרשנות זו עם האמונה בתורה מן השמים.

אפרים חמיאל

שד"ל והרמב"ם: "לקבל האמת ממי שיאמרה"

למאמר זה ארבעה חלקים: בחלק הראשון מופיע תיאור היסטורי מפורט של פולמוס הרמב"ם שבו פתח שד"ל ב-1837 – טיעונוי החריפים של שד"ל נגד חלקים בשיטתו העיונית של הרמב"ם, התגובות הנדהמות והכועסות של חכמי גליציה לדבריו ותשובותיו של שד"ל לטענותיהם; בחלק השני נמנים פירושי שד"ל למקרא שבהם הוא מציע את פרשנות הרמב"ם למקראות תוך נקיבה בשמו ומצוין אם דחה אותם או קיבלם; בחלק השלישי מוצגים שבעה נושאים עיוניים שמעלה שד"ל בכתביו ובפירושו, שבהם עמדתו קרובה לזו של הרמב"ם אך הוא נמנע מלציין קרבה זו; בחלק הרביעי מנסה המאמר לענות על השאלה שהוצגה בסוף החלק השני – מדוע נמנע שד"ל בכמה נושאים מצוין שמו של הרמב"ם כשותף לדעתו, אף שהוא נושא בגאווה את העיקרון הרמב"מי "לקבל האמת ממי שיאמרה".

אשר גרוסברג

"הנחל השוטף בתוך הארץ" (דה"ב ל"ב, ד) ו"מוצא מימי גיחון העליון" (שם, ל) – פשוטו של מקרא על פי טעמי המקרא והממצא הארכאולוגי

המאמר מבאר את הפסוקים האמורים ואת זיקתם לממצא הארכאולוגי ולראליה המסתברת. בגלל החשש ממצור אשורי סתם חזקיהו את "הנחל השוטף בתוך הארץ" (דה"ב ל"ב, ד). על פי טעמי המקרא לא סתם חזקיהו 'נחל שוטף' אלא נחל תת-קרקעי, שהוא החלק הצפוני של תעלת השילוח (תעלה II), שאורכו כ-190 מ'. חזקיהו היטה את המים שזרמו לנחל קדרון אל "הבִּרְכָה התחתונה" שבדרום העיר (ישעיהו כ"ב, ט) על ידי חציבת המנהרה של החלק הדרומי של תעלת השילוח.

חזקיהו סתם גם את "מוצא מימי גיחון העליון" והזרים את המים לעיר דוד (דה"ב ל"ב, ל). על פי טעמי המקרא חזקיהו סתם את היציאה העליונה של המים אל תעלת השילוח והזרים את המים לעיר דוד דרך 'המוצא התחתון' המוביל לפיר וורן והמנהרה שחצב מקרבת פיר וורן אל דרום העיר, היא נקבת השילוח – נקבת חזקיהו. מפעל מים זה לא הושלם קודם למצור שנחריב אלא רק לאחר מפלתו.

מיכה קליין ואברהם פרנק

המחקר הפליאורגאוגרפי כעזר להבנת תחומי נחלת שבט זבולון

כל המעיין במפת ארץ ישראל יראה כי האזור שבין מפרץ חיפה לבין מפרץ עכו נקרא בשם 'עמק זבולון'. הגדרה זו נבעה ככל הנראה מברכות יעקב ומשה לשבט זבולון. יעקב בירך: "זבולון לחוף ימים ישפך והוא לחוף אניה וירכתו על צידך" (בראשית מ"ט, יג); ומשה בירכם: "כי שפע ימים יינקו ושפני טמוני חול" (דברים ל"ג, יט). ברם, עיון בתיאור הגאוגרפי של הגבול המערבי של נחלת שבט זבולון ביהושע י"ט מעלה, שנחלת השבט אינה גובלת בים, אלא שנקודות יישוב כגון "חנתון" ומקום גאוגרפי כמו "גיא יפתח אל" קרובים מאוד לאזור הקרוי היום 'עמק זבולון'. תיאור זה עומד לכאורה בסתירה לברכותיהם של יעקב ומשה.

במאמר הועלו שתי אפשרויות לפתרון הבעיה: האחת, שיטתם של ר' אשתורי הפרחי והגר"א, כי בתוך נחלת אשר, הנמשכת מהכרמל ועד לאזור צידון רבה, עברה רצועת יבשה המחברת בין נחלת זבולון לים; האפשרות השנייה מנצלת את המחקר הפליאורגאוגרפי העוסק בשחזור נופי העבר. מחקר זה מרחיק את מקום השפך של נחל הקישון לים בעבר הרחוק עד לאזור יגור של ימינו. לפי זה יכול היה שבט זבולון להשיט את ספינותיו במעלה אסטואר הקישון עד ליבשה שהייתה באזור יגור. בכך מציע המאמר פתרון חשוב לבעיית הגבול המערבי של נחלת זבולון וקשריו אל הים, שהתלבטו בה לא מעט.